

УДК 338.242

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Січиокно Г.Б.

аспірант, Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна,
тел.: (044)-244-31-02, e-mail.: gbasp@ukr.net
ORCID: 0000-0000-3027-2770, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-205-212-1>

METHODICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY

G. Sichyokno

postgraduate student, «KROK» University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine
tel.: (044) -244-31-02, e-mail.: gbasp@ukr.net
ORCID: 0000-0000-3027-2770, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-205-212-1>

Анотація. *Негативні тенденції соціально-економічного стану стабілізували питання про вдосконалення механізмів управління системою економічної безпеки держави. Питання оцінки економічної безпеки держави остаточно не розроблено сьогодні. Необхідне додаткове вивчення базових методів формалізації рішень його оцінкою в сучасних економічних умовах. В цілому оцінка загроз і втрат від їх впливу здійснюється на основі критеріїв економічної безпеки. Критерії, у свою чергу, виражаються показниками економічної безпеки. Відповідно сутність економічної безпеки реалізується в системі її критеріїв і показників. У статті розглянуто актуалізацію основних методів формалізації рішень відповідно до економічної безпеки України в сучасних умовах. При цьому описуються основні критерії оцінки економічної безпеки. Проводиться класифікація показників економічної безпеки країни. Розглянуто граничні значення деяких базових показників економічної безпеки. Розглянуто також деякі методи економіко-математичного моделювання об'єкта дослідження і методики оцінки ризику країни та її надійності. Таким чином, викладене дозволяє визначити, що всі розглянуті методи мають і свої переваги, і недоліки. Вони проявляються, в деякій мірі, в залежності від наявного матеріалу, обчислювальних можливостей електронних комп'ютерів і використання відповідного програмного забезпечення. Тому сьогодні найбільш ефективним є спільне використання цих методів, з оперативним і гнучким застосуванням конкретного методу в залежності від вирішеної проблеми.*

Ключові слова: економічна безпека держави, система економічної безпеки, загроза, оцінка економічної безпеки, метод, критерій, показник.

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 13

Annotation. *Negative tendencies of a social and economic condition staticized a question on improvement of mechanisms of management by system of economic safety of the state. The question of an estimation of economic safety of the state definitively is not developed today. Additional studying of base methods of formalization of decisions by its estimation in modern economic conditions is necessary. As a whole, the estimation of threats and losses from their influence is carried out on the basis of criteria of economic safety. Criteria, in turn, are expressed by indicators of economic safety. Accordingly the essence of economic safety is realized in system of its criteria and indicators. In given article actualization of the basic methods of formalization of decisions according to economic safety of Ukraine in modern conditions is considered. The basic criteria of an estimation of economic safety are thus described. Classification of indicators of economic safety of the country is spent. Threshold values of some basic indicators of economic safety are considered. And also some methods of economic-mathematical modeling of object of research and a technique of an estimation of risk of the country and its reliability are considered. Thus, stated allows to define, that all considered methods have both the advantages, and lacks. They are shown, to some extent, depending on an available material, computing possibilities of electronic computers and use of the corresponding software. Therefore today, sharing of these methods, with operative and flexible application of a concrete method depending on a solved problem is the most effective.*

Key words: economic safety of the state, system of economic safety, threat, an estimation of economic safety, a method, criterion, an indicator.

Formulas: 0; fig.: 1, tabl.: 0, bibl.: 13

Постановка проблеми. Загрозливі тенденції соціально-економічного стану надзвичайно актуалізували питання вдосконалення механізмів управління системою економічної безпеки держави. При цьому, недостатньо опрацьованим залишається питання визначення основних методів формалізації рішень з оцінки економічної безпеки України в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми економічної безпеки держави обговорювались в роботах багатьох вчених. Зокрема, істотний внесок у розробку цієї проблематики внесли: І. В. Голіков [2], О. І. Захаров [5], О. С. Кириченко [4], Г. В. Козаченко [5], О. В. Левчук [4], О. М. Ляшенко [5], Т. В. Понедільчук [7], В. А. Предборський [8] та інші. Проте питання аналізу методів формалізації рішень з оцінки економічної безпеки України сьогодні потребує додаткової уваги.

Питання щодо оцінки економічної безпеки держави в нинішніх умовах не можна вважати остаточно розробленими. Потребують додаткового вивчення та актуалізації базові методи формалізації рішень з оцінки економічної безпеки України в сучасних економічних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз основних методичних підходів до оцінювання економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. В цілому, оцінка загроз та збитків від їх впливу здійснюється на підставі критеріїв економічної безпеки, які можуть бути якісними або кількісними. Критерії, у свою чергу, виражаються показниками економічної безпеки. Відповідно сутність економічної безпеки реалізується в системі її критеріїв і показників. Критерій – це мірило, вимоги, випробування для визначення або оцінки людини, предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації. Показник – кількісна характеристика одного або декількох властивостей продукції, що входять до її якості, розглянута стосовно до певних умов її створення та експлуатації або

споживання. Показник – якісно-кількісна характеристика соціально-економічних явищ, об'єктів і процесів. Поріг (порогове значення) – переддень, межа чогось; в економіці як порогове значення найчастіше використовуються індикатори [2, 10].

Економічна безпека може оцінюватися за такими основними критеріями [1, 3 – 5, 8]: оцінка ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку; оцінка рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах, а також рівню, при якому загрози внутрішнього і зовнішнього характеру зводяться до мінімуму; оцінка конкурентоспроможності економіки; оцінка цілісності територій та економічного простору; оцінка суверенітету, незалежності і можливості протистояння зовнішнім загрозам; оцінка соціальної стабільності та умов запобігання, і вирішення соціальних конфліктів.

Критерії економічної безпеки диктують вибір певних показників економічної безпеки об'єкта дослідження, які будуть описувати і характеризувати проведення соціальної політики, еволюцію відтворення ринку, рівень його кількісних і якісних параметрів у системі світової статистики, а також в системі Національних рахунків України. Для економічної безпеки важливе значення мають не самі показники, а їх порогові значення, тобто граничні величини, недотримання значень яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення та призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій в економіці. Важливо підкреслити, що найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в допустимих межах своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим. Усі залежності між показниками безпеки та їх пороговими значеннями потрібно розглядати в динаміці і, в разі масових «сплесків», властивих ринку, виявляти стійкі закономірності, які повинні ретельно досліджуватися.

Класифікувати будь-які обсяги, явища або системи в реальному житті завжди справа дуже складна і без будь-яких додаткових обмежень (з метою спрощення), як правило, не обходиться. Так, взявши за орієнтир те, що класифікація повинна бути простою і могла бути представлена у вигляді таблиць або графіків, пропонується наступна своя класифікація. Основними ознаками класифікації визначаються такі: рівень об'єкта економічної безпеки та ступінь значущості показників. За вказаними вище ознаками класифікація показників економічної безпеки країни набуває такого вигляду:

- за рівнем об'єкта економічної безпеки - економіка країни розглядається на макроекономічному рівні;
- за ступенем значущості показників - загальні макроекономічні показники.

Загальні макроекономічні показники мають у своєму складі найбільш значущі взаємозалежні і специфічні параметри ринкової економіки, які мають найбільш повну характеристику стану економіки в цілому. Частина з них в тому або іншому сполученні активно використовується індустріально розвиненими країнами. Наприклад, такі з них, як темп інфляції, рівень безробіття, економічне зростання, є класичними і регулярно фіксуються в звітній частині послань очільників держав та урядів.

Склад цієї групи показників наступний:

- рівень і якість життя (на душу населення);
- рівень інфляції (температура приросту, тобто зведений індекс споживчих цін);
- рівень безробіття;
- економічне зростання;
- темп зростання промислового виробництва і його питома вага у ВВП;
- темп зростання виробництва агропромислового комплексу і його питома вага у ВВП;
- рівень цін України у % до США;
- індекс (температура зростання) споживчих цін (CPI);
- індекс цін (температура зростання) промислової продукції;

- індекс цін сільськогосподарської продукції;
- співвідношення між ціною масою товарів та їх грошовим забезпеченням;
- дефіцит бюджету;
- державний (зовнішній і внутрішній) борг;
- убудованість у світову економіку;
- діяльність «тіньової» економіки.

Узагальнюючим серед наведених показників є перший – рівень і якість життя. Зазначаємо, що дані макроекономічні показники є зведеними. Вони похідні за своїм характером, залежать від базових показників і водночас об'єднують цілу групу приватних виробничих (кількісних і якісних) і соціальних показників, які визначають їх величини, а отже, і порогові значення.

Розглядаємо порогові значення деяких основних показників економічної безпеки, які наводяться в різних наукових роботах і висвітлюються аналітичними та статистичними даними. Їх можна вважати узагальненими [1, 6, 7, 11 - 14]:

1. Порогові значення індикаторів рівня і якості життя:

- реальний ВВП на душу населення повинен зберігатися протягом 1-2 років не нижче 500-600 дол. за темпу інфляції до 50 % на рік;
- для забезпечення щорічного приросту реального ВВП на рівні не менше 2,7 % темп зростання промислового виробництва (індекс промислового виробництва) повинен мати тільки позитивну тенденцію.
- децильний коефіцієнт (індекс диференціації доходів, тобто різниця в доходах 10 % найбагатших сімей і 10 % найбідніших) не повинен перевищувати 6.

2. Граничні значення рівня (темпу) інфляції. Нормальним щорічним рівнем інфляції вважається 5-6 %, саме такий він у розвинених країнах.

3. Порогові значення рівня безробіття. Прийнято розрізняти фактичну і природну норму безробіття. Природний рівень безробіття – це частка безробітних, яка відповідає доцільному рівню повної зайнятості в економіці. Як відомо, за теорією Дж. Кейнса, повну зайнятість

супроводжує безробіття 3-4 %, оскільки деякі його форми (фрикційна, структурна) принципово не підлягають усуненню.

4. Порогові значення економічного зростання. Нормальними темпами приросту реального ВВП для країн з розвинутою ринковою економікою є 2,7- 4 % на рік. У періоди становлення ринкової економіки і радикальних реформ допустимими вважаються негативні значення показника або його невеликий приріст 0,5 -1,5 % на рік (як це було в ряді європейських країн після Другої світової війни). Однак період спаду не повинен перевищувати 2-3 років. При цьому зменшення обсягу ВВП не має перевищувати критичний поріг у 50 %, після якого настають непередбачувані соціально-економічні наслідки.

Для забезпечення підйому економіки і підвищення рівня життя в найближчі 2-3 роки необхідно досягти не менше 2-3 % приросту ВВП на рік, а через 5-6 років 7-10 %. Це, за розрахунками, дозволить вийти на необхідний рівень зростання добробуту за умови розвитку додаткових, що не враховуються в офіційній статистиці джерел особистого забезпечення та «легалізації» частини тіньової економіки.

5. Порогові значення дефіциту бюджету. Традиційно вважається, що економія бюджетних коштів – один із потужних засобів боротьби з інфляцією. Так, скорочення державних витрат знижує дефіцит і рівень інфляції. Але одночасно з цим зростається виробництво, спостерігається спад випуску продукції, стають звичними взаємні неплатежі підприємств, збільшується безробіття, знижується рівень життя населення, посилюється соціальне напруження в суспільстві.

6. Порогові значення державного боргу. У США державний борг становить у середньому 30-50 % від ВВП. Перевищення його над ВВП більше як у 2,5 рази вважається небезпечним для економіки.

7. Порогові значення витрат на освіту. У світовій практиці загальноприйнято, що у разі коли витрати на освіту не перевищують

5 % ВВП, то суспільство приречене на зникнення.

Формалізація будь-якого явища або процесу має на меті забезпечити можливість поглибленого дослідження даного об'єкта і, на цій основі, об'єктивність суджень, а також звести до мінімуму помилки у висновках і рішеннях. Тому, на наш погляд, виникає потреба оцінки спостережливості й керованості економічних інтересів. Спостережність означає оцінку реальних меж економічних параметрів, досяжних при заданих обмеженнях. Керованість означає точне визначення шляху, кроків, дій, які ведуть до найкращого результату. У зв'язку з цим, економіко-математичне моделювання (далі - ЕММ) орієнтоване на досягнення кращої спостережливості й керованості моделювання об'єкта дослідження шляхом формалізації чи вивчення методів математичного опису проблемних економічних ситуацій з метою визначення можливості досягнення найкращих – оптимальних техніко-економічних показників у конкретній ситуації. ЕММ орієнтоване на побудову математичних моделей оптимізації економічних параметрів та їх дослідження на електронно-обчислювальних машинах в різних умовах. ЕММ дозволяє, використовуючи граничні оцінки, отримані від різних джерел у результаті розв'язання задач моделювання, знаходити квазіоптимальні, близькі до оптимальних, допустимі, вимушені узгоджені рішення, які відображатимуть реальну ситуацію. Основна задача ЕММ визначає при заданих обмеженнях найкращу з параметрично заданих цілей і необхідні ресурси для її досягнення.

На наш погляд, завдання моделювання відображають наступні елементи:

- проблемна ситуація у вигляді набору взаємопов'язаних альтернатив або фрагменти альтернатив як економічний об'єкт операційного дослідження;
- цільова функція, явно задана математично, і напрямок її екстремізації (max або min);

- економічний об'єкт системного аналізу;

- набір аргументів – змінних, від яких залежить цільова функція;

- обмеження на значення змінних, одно - або двосторонні;

- обмеження часу, ресурси моделювання та адекватність моделі.

Кожен елемент завдання характеризується наступними властивостями:

- кожна змінна, обмеження, цільова функція мають точне економічне і математичне значення, наприклад, відомі математичні властивості простору змінних: лінійність, нелінійність, цілочисельність;

- опис економічної суті, математичних особливостей, алгоритм вирішення, приклад чисельного розв'язання її на електронно-обчислювальній машині становлять постановку завдання економіко-математичного моделювання.

Простір методів економіко-математичного моделювання проблемних ситуацій є об'єктом дослідження за допомогою методів системного аналізу, сутність, якого полягає в тому, що будь-який процес або об'єкт подається у вигляді системи взаємопов'язаних підсистем і елементів і досліджують його із застосуванням методів моделювання. На наш погляд, системний аналіз і дослідження операцій як методологічна основа ЕММ потребують зосередження уваги на побудові й аналізі проблемних ситуацій, їх формалізованому описі. Ця проблема дуже багатогранна і стосується багатокритеріального і багаторівневого моделювання проблемних ситуацій. Математично багатокритеріальна задача не є коректною і потребує переходу від безлічі критеріїв до їх згортання за допомогою того чи іншого методу.

Найбільш простий підхід до розв'язання таких задач – метод «зважених» критеріїв. Для цільових функцій f_1, f_2, \dots, f_n , – визначається «вага» a_1, a_2, \dots, a_n , і конструюється критерій виду $\sum a_n f_n$. Для вибору ваг застосовують метод експертних оцінок. Іноді як критерій вибирають один з

множини критеріїв, а всі інші критерії вводять як умови (обмеження) задачі.

Аспекти економіко-математичного моделювання, пов'язані з побудовою та аналізом проблемних багатоальтернативних ситуацій, що стосуються вибору показників економічної безпеки, посідають центральне місце в оцінці економічної безпеки країни.

У даний час, для оцінки (вимірювання) економічної безпеки країни існує ряд основних методів із яких перерахуємо найпоширеніші [1, 5, 8]:

- спостереження основних макроекономічних показників і порівняння їх із граничними знаннями, в якості яких приймаються значення не нижче середньосвітових;

- оцінка темпів економічного зростання країни за основними макроекономічними показниками і динаміки їх зміни;

- методи експертної оцінки, які служать для опису кількісних і якісних характеристик досліджуваних процесів;

- метод аналізу і обробки сценаріїв; методи багатовимірної статистичного аналізу.

Разом з тим, усвідомлюємо, що хоч б у нагоді й не був багатовимірний підхід, він також не універсальний. Необхідність застосування суворого математичного апарату помітно обмежує число показників, які можуть бути використані. Далеко не всі показники економічної безпеки можуть бути виражені в кількісній формі, хоча їх слід було б взяти до уваги. Але застосування багатовимірної підходу дозволяє побачити ті сторони явища, які важко розкрити спираючись на один-два навіть найважливіших показника, в той же час він є доповненням і продовженням інших прийомів наукового аналізу. Як зазначалося раніше, найважливішою проблемою характеристики економічної безпеки на макrorівні є визначення її основних критеріїв та показників. Основою формування цих показників є тісний взаємозв'язок поняття безпеки з категорією ризику. Використання категорії ризику дозволяє значно підвищити ефективність

управління особливо у випадках, коли на зміну методам адміністративно-командного господарювання приходить система переважно ринкових взаємозв'язків в економіці, коли відбувається різка децентралізація управління господарськими й соціальними процесами в умовах сучасного соціально-економічного розвитку України [9].

Концепція ризику в стратегії економічної безпеки складається з двох найважливіших елементів: оцінки ризиків і управління ризиком. Оцінка ризику має, як правило, експертний, імовірнісний характер. Управління ризиком припускає передбачення можливих критичних соціально - економічних ситуацій для того, щоб запобігти, послабити і пом'якшити їх наслідки. Звідси випливає, що оцінка рівня економічної безпеки припускає поряд з аналізом факторів ризику також використання категорій втрат (збитків) фактичних, очікуваних, потенційних, що компенсуються і не компенсуються. Протилежною концепції ризику є концепція надійності. Оцінка надійності також має експертний, імовірнісний характер.

Розглядаємо деякі методики оцінки ризику країни і надійності. При оцінці економічної безпеки будь-якої держави в основному експертними методами оцінюються: інтегральний показник надійності країни та ризику.

Оцінку інтегрального показника надійності країни раз на півріччя проводить англійський журнал «Euromoney». Опубліковані ним результати являють собою таблицю з ранжируванням переліком країн (1-169). Ранжирування побудоване в порядку убавання величини інтегрального показника надійності (далі - ПН). Цей показник вимірюється в інтервалі від 0 до 100 і є фактичною сумою оцінок, отриманих експертно- або розрахунково-аналітичним шляхом за 9-ма частковими показниками. Вони характеризують той чи інший аспект політичної або економічної ситуації в кожній з країн світу. Кожен з показників має самостійну цінність. Перший з показників – ефективність

економіки (ЕЕ) – розраховується, виходячи з прогнозованого стану господарства кожної країни. При цьому враховується динаміка валового національного продукту (у %). Економічна ефективність оцінюється за шкалою 0-25 балів. Інші показники, наявні в ПН, відображають рівень політичного ризику, стан боргу, доступність банківського кредитування, короткострокового фінансування, довгострокового позикового капіталу, ймовірність настання форс-мажорних обставин, кредитоспроможність, схильність до невиконання зобов'язань з виплати боргу або його відстрочки.

У ролі експертів журнал «Euromoney» залучає фахівців-політологів з науково-консультативних фірм Willis Faber & Dumas, Political Services, Dun & Bradstreet. У роботі беруть участь економісти з міжнародних організацій, банківських установ Швейцарії, Великої Британії, Данії, Німеччини. Використовується інформація Світового банку, компаній Morgan Grenfell Trade Finance Ltd, Moody's, Standard & Poor's. Ризики пов'язані з наявністю глобального ризику, залежать від політико-економічної стабільності країн-імпортерів або експортерів чинників, що обумовлюють внутрішній і зовнішньоекономічний ризику. Такі оцінки проводяться як зарубіжними фірмами, так і вітчизняними.

Розглядаємо найбільш популярні серед інших методики. Наприклад методики німецької фірми «BERI» (Інститут інформації ризику в бізнесі) та російської фірми «Юніверс»:

Методика кількісної оцінки ризику країни фірми «BERI». Відповідно до цієї методики рівень економічної безпеки визначається за допомогою індексу BERI. Його визначенням займаються близько 100 експертів, які 4 рази на рік за допомогою різних методів експертних оцінок аналізують усі сторони політичної та економічної ситуації в країні. Анкета, на яку анонімно відповідають фахівці різних країн, містить 15 оцінних критеріїв, кожен з яких має питому вагу із загальною сумою 100. Кожне питання оцінюється за бально-

відсотковою шкалою і має 5 варіантів відповідей: 0 – «неприйнятно», 1 – «погано», 2 – «задовільно», 3 – «добре», 4 – «дуже добре». Чим вище кількість зібраних балів, тим нижче ризик країни і тим вище економічна безпека держави.

Методика кількісної оцінки чинників ризику фірми «Юніверс». Дані роботи проводяться більше як для 150 країн світу і в багатьох відносинах стали загальноприйнятим стандартом. Результати досліджень подаються у вигляді загального ризику через різні причини, що належать до соціально-політичних, внутрішньо - і зовнішньоекономічних груп ризиків. Методика полягає в наступному: кожна група ризику описується певною кількістю чинників (як правило близько десяти). Кожен чинник (показник) відображає конкретну сторону розвитку соціально-політичної та економічної ситуації, її поточний або прогнозний стан характеризується кількісним показником. Значення цих показників оцінюються від 1 (кращі) до 10 (гірші) і визначаються розрахунковим або експертним способом в балах, при цьому кожен з показників системи оцінки має свою вагу, що відповідає його значущості. Сума ваг всередині кожної групи ризику дорівнює 1. Отримана показником кількісна оцінка (від 1 до 10) множить на його вагу (від 0 до 1) і результатом є внесок кожного показника в розглянуту групу ризику. Подібний аналіз фірма «Юніверс» проводить раз на три місяці. Узагальнена оцінка за всіма групами ризику записується в такий спосіб (1):

$$R = (A \times r), \quad (1)$$

де:

r – значення кожного показника в балах;

A – ваговий коефіцієнт;

R – узагальнена оцінка ризику.

Дана або аналогічна методика може бути застосована для країни в цілому, а також для регіонів, окремих областей. Країна, яка набирає в сумі більше значення R , є більш економічно небезпечною.

Висновки. Таким чином, актуалізація розглянутих методів формалізації рішень з оцінки економічної безпеки держави

дозволяє визначити, що вони на даний час мають свої як переваги, так і недоліки, які виявляються тією чи іншою мірою залежно від наявного матеріалу, обчислювальних можливостей електронно-обчислювальних машин і використання відповідного програмного забезпечення. Тому найбільш ефективним, сьогодні, є спільне використання цих методів з оперативним, гнучким застосуванням конкретного методу залежно від задачі, що розв'язується. Це доцільно здійснювати на основі спостереження і аналізу, зокрема, таких показників, як: ВВП / на душу населення за ПКС; темпи приросту (спаду) ВВП / на душу населення за ПКС; дефіцит бюджету / ВВП (у гривнях); рівень інфляції; сальдо платіжного балансу / ВВП (в доларах США за курсом НБУ); величина депопуляції населення та рівень бідності. Основна задача держави полягає у забезпеченні економічної безпеки в такий спосіб, щоб значення оцінки економічної безпеки не опускалося нижче нижньої межі економічної безпеки.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення. *Економіка, фінанси, право* : журнал. 2013. № 6. С. 12-17.
2. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека». *Проблеми економіки* : журнал. 2014. № 1. С. 309-314.
3. Кириченко О. С. Сутність управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* : журнал. 2012. Вип. 1. Т. 1. С. 265-271.
4. Левчук О.В. Економічна безпека України в умовах глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки* : журнал. Вип. 6. 2015. С. 190-193.
5. Козаченко Г. В., Захаров О. І., Ляшенко О. М. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Луганск, 2011. 284 с.
6. Олександрова О. Ю. Система індикаторів оцінки економічної безпеки. *Вісник економіки транспорту і промисловості* : журнал. 2010. № 30. С. 34-37.
7. Понедільчук Т. В. Аналіз динаміки інфляційного процесу у посткризовий період економіки України. *Науковий вісник Ужгородського університету* : журнал. 2014. Вип. 2. С. 243-246.
8. Предборський В. А. Економічна безпека держави: монографія. Київ : Кондор, 2005. С. 131.

9. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL : <https://uk.wikipedia.org>

10. ВВП України та його вплив на життя українців. URL : https://ukr.lb.ua/blog/matviy_kholoshyn/312641_vvp_ukraini_yogo_vpliv_zhittya.html

11. Державний борг України за рік зріс майже до \$71 мільярда — Міністерство фінансів України. URL : <https://hromadske.ua/posts/derzhavnyi-borh-ukrainy-za-rik-zris-maizhe-do-71-miliarda-minfin>

12. Таблиця індексів інфляції / Бюджетна бухгалтерія URL : <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/norma-robochogo-chasu/tablistsya-indeksiv-inflyatsiy/>

13. Інформація щодо фінансування освіти і науки в Україні. URL : <http://zet.in.ua/statistika-2/byudzheth/informaciya-shhodo-finansuvannya-osviti-i-nauki-v-ukra%D1%97ni/>

Reference:

1. Andriichuk V. H. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: stan, kryterii vymiru ta preventyvni zakhody yii zmitsnennia. Ekonomika, finansy, pravo : zhurnal. 2013. № 6. S. 12-17.

2. Holikov I. V. Sutnist ta evoliutsiia poniattia «ekonomichna bezpeka». Problemy ekonomiky : zhurnal. 2014. № 1. S. 309-314.

3. Kyrychenko O. S. Sutnist upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannya. Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti : zhurnal. 2012. Vyp. 1. T. 1. S. 265-271.

4. Levchuk O.V. Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky : zhurnal. Vyp. 6. 2015. S. 190-193.

5. Kozachenko H. V., Zakharov O. I., Liashenko O. M. Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo : monohrafiia. Luhansk, 2011. 284 s.

6. Oleksandrova O. Yu. Systema indyikatoriv otsinky ekonomichnoi bezpeky. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti : zhurnal. 2010. № 30. S. 34-37.

7. Ponedilchuk T. V. Analiz dynamiky inflitsiinoho protsesu u postkryzovyi period ekonomiky Ukrainy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : zhurnal. 2014. Vyp. 2. S. 243-246.

8. Predborskyi V. A. Ekonomichna bezpeka derzhavy: monohrafiia. Kyiv : Kondor, 2005. S. 131.

9. Vykypediia. Vilna entsyklopediia. URL : <https://uk.wikipedia.org>

10. VVP Ukrainy ta yoho vplyv na zhyttia ukraintsev. URL : https://ukr.lb.ua/blog/matviy_kholoshyn/312641_vvp_ukraini_yogo_vpliv_zhittya.html

11. Derzhavnyi borh Ukrainy za rik zris maizhe do \$71 miliarda — Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL : <https://hromadske.ua/posts/derzhavnyi-borh-ukrainy-za-rik-zris-maizhe-do-71-miliarda-minfin>

12. Tablytsia indeksiv inflitsii / Biudzhethna bukhhalteriiia URL : <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/norma-robochogo-chasu/tablistsya-indeksiv-inflyatsiy/>

13. Informatsiia shhodo finansuvannya osvity i nauky v Ukraini. URL : <http://zet.in.ua/statistika-2/byudzheth/informaciya-shhodo-finansuvannya-osviti-i-nauki-v-ukra%D1%97ni/>

Стаття надійшла до редакції 25.11.2018 р.